

Prof. dr hab. Julian Auleytner
Rektor Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP w Warszawie

Globalizacja a polityka społeczna

Globalisation and Social Policy

In the theory of social policy in Poland there is not much research on a global one. Similar situation is in other countries. Due to the past division of the world and especially of Europe into sphere of the Soviet Union and the U.S. influence it was not possible to study the global dimensions of social policy. After abolishing the division of the world it becomes possible to study the global aspects of social policy especially by the UNO and it's suborganizations.

Globalization is a new process, which becomes visible during the 90's. The ambivalent role of globalization has been outlined in the article: on the one hand it could be a threat for the markets of some countries which could lead to the stagnation, but on the other hand – globalization could mean growth of their economies. That is why two globalization tendencies in national economies must be pointed out: on the one hand globalization causes poverty in many states and on the other – hand it causes welfare in other states.

The main reason to study the global social policy is the interest of multinational companies today to ensure safety for their investments in the global market. For this reason they must also invest in poorer countries in order to improve the conditions for their investments.

W polskiej nauce o polityce społecznej nie mamy znaczących publikacji o globalnej polityce społecznej. Podobnie sytuacja wygląda w innych krajach. Perspektywa globalna była do niedawna odległa od obserwacji i prób uogólniania, a jednocześnie mało praktyczna. Badacze widzieli więcej pożytków w koncentracji na polityce społecznej w wymiarze lokalnym i narodowym. Wieloletni podział świata na strefy wpływów – głównie radziecką i amerykańską oraz granice państw – zasadniczo uniemożliwiały głębsze traktowanie globalnej polityki społecznej. Przyczyna leżała w narodowych modelach polityki społecznej opartych na działalności państwa. *Welfare state* – jego wady i zalety – dominowały w dorobku naukowym wielu krajów. Rola państwa narodowego jednakże stopniowo słabnie w miarę jak rośnie znaczenie międzynarodowych koncernów. Przepływ kapitału i ludzi ponad granicami państw i ich wpływów stwarza nowe problemy społeczne w skali globalnej. Od niedawna dopiero europejski wymiar polityki społecznej postrzegany jest jako nowy problem, a globalny pojawia się głównie dzięki działalności ONZ i jej wyspecjalizowanych organizacji oraz programów.

Globalizacja to nowy proces, który szczególnie mocno uwidocznił się w ostatniej dekadzie lat 90. Internet uzmysłowił człowiekowi jego nieznaną, ogólnoswiatową możliwość we wszystkich sferach aktywności. Globalizacja niesie ze sobą zagrożenia i szanse, które uwidacznia tabela nr 1. Uwidacznia się przez nie czas niepewności i ryzyka. Niepewność i ryzyko towarzyszą gospodarce rynkowej, która dominuje w większości krajów świata. Wiek XX oznaczał dla jednych krajów znaczące przyspieszenie gospodarcze, dla innych stagnację i opóźnienia. W rezultacie świat podzielony został przez UNDP na trzy bloki państw: na kraje, które osiągnęły Human Development Index powyżej 0,8 na drugą grupę, która posiada współczynnik pomiędzy 0,5 a 0,799 i pozostałe, nie osiągające 0,5. Kraje z pierwszej grupy narzucają pozostałym swój model sukcesu i działania. Socjalno-ekonomiczne różnice pomiędzy krajami są przedmiotem zainteresowania globalnej polityki społecznej.

Druga obserwacja **nowego czasu niepewności** dotyczy krajów, które się integrują. Proces integracji dotyczy głównie krajów bogatych. Wiele z nich ma za sobą historyczne doświadczenia wojen i nie chce ich powtórki. W poszukiwaniu pokojowego modelu rozwoju wypracowały one modele rozwiniętych gospodarek, które wojna mogłaby unicestwić. Jest im nie tylko łatwiej, łączą się między sobą celem zabezpieczenia poziomu życia swych obywateli. Dobrobyt wytwarza mechanizm jego obrony w postaci unii i innych związków państw o podobnym poziomie zamożności. Kraje, które się integrują, charakteryzuje chrześcijaństwo. Unia Europejska jest tego przykładem, choć obserwujemy w nich bardzo silne tendencje sekularyzacyjne. Jednakże wspólny rodowód religijny łączy ludzi zamożnych przeciw biednym, za którymi stoi islam.

Tab.1. **Pozytywy i negatywy globalizacji w sferze społecznej**

Zjawiska pozytywne	Zjawiska negatywne
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrost długości życia obywateli świata o 16 lat. 2. Spadek umieralności niemowląt o 50%. 3. Spadek liczby analfabetów o 2/3. 4. Wzrost poziomu życia, w tym żywienia z 2500 kcal do 2750. 5. Wzrost dostępu do wody pitnej z 40% do 72%. 6. Wzrost PKB o 1% rocznie. 7. Wzrost aktywności zawodowej kobiet o 6%. 8. Redukcja zanieczyszczenia środowiska o 2/5. 9. Wzrost państw demokratycznych. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Widmo społeczeństwa rozczłonkowanego, rozwarstwowanego i podzielonego na biednych i bogatych. 2. Nierównomiernie rozmieszczony wzrost dochodów. 3. Zagrożenie instytucji rodziny (coraz więcej samotnych rodziców). 4. Osłabienie więzi społecznych (efekt urbanizacji). 5. Rozwój gospodarczy nie kompatybilny ze wzrostem społecznym. 6. Spadek przeciętnych dochodów. 7. Liczne kryzysy gospodarcze i finansowe. 8. „Globalizacyjna pułapka”.

Źródło: F. Mayor: *Przyszłość świata*, Fundacja Studiów i Badań Edukacyjnych, Warszawa 2001, s. 68 i n.

Globalne **ubóstwo** może być opisane przez następujące wskaźniki:¹

- 1,3 mld ludzi żyje w absolutnej nędzy (poniżej 1 dolara dziennie), w tym 600 mln dzieci,
- 3 mld ludzi żyje w biedzie mając na utrzymanie 1-2 dolara dziennie),
- 20% najbiedniejszych ludzi na świecie ma 1,1% udział w światowych dochodach,
- 20% najbogatszych ludzi na świecie korzysta z 70% światowych dochodów,
- proporcje dochodów biednych do bogatych wynoszą 1:82,
- 2/3 osób żyjących w absolutnej nędzy to osoby poniżej 15 roku życia,
- 70% osób żyjących w absolutnej nędzy to kobiety i dzieci,
- 5 najbogatszych społeczeństw świata otrzymuje 74 razy wyższe dochody niż 5 najbiedniejszych społeczeństw świata,
- 12% ludności państw najbogatszych żyje w biedzie,
- za 1 USD dziennie utrzymuje się przy życiu: 522 mln mieszkańców Azji Płd., 291 mln Afryki Subsaharyjskiej, 278 mln Azji Wsch., 78 mln Ameryki Łacińskiej, 24 mln w Europie Środkowo-Wschodniej.

Głód – niedożywienie to ekstremalna forma ubóstwa. Wiemy więc, że:

- ponad 800 mln ludzi cierpi z głodu lub niedożywienia, w tym 160 mln dzieci,
- 3 mln ludności ma niedobór żywności,
- ponad 1,4 mld osób nie ma bezpośredniego dostępu do wody pitnej,
- 5 najbogatszych społeczeństw świata konsumuje 16 razy więcej niż 5 najbiedniejszych społeczeństw świata.

Zdrowie jest inną odmianą ubóstwa:

- ponad 1 mld osób nie ma dostępu do opieki zdrowotnej,
- 2,1,5 mld ludzi żyje średnio poniżej 60 lat,
- 340 mln kobiet żyje średnio poniżej 40 lat,
- dwukrotny wzrost osób chorych na AIDS/HIV z 15 mln na ponad 33 mln,
- 50% kobiet jest wyzyskiwane seksualnie przez swoich partnerów,
- co roku 3 mln ludzi umiera z powodu zanieczyszczonego środowiska, zaś 5 mln popada na nieuleczalne choroby.

Edukacja:

- 880 mln osób to analfabeci, z czego 866 mln zamieszkuje w państwach rozwijających się,
- 260 mln dzieci nie ma dostępu do szkoły podstawowej lub średniej,
- ponad 250 mln dzieci pracuje na utrzymanie.

Mieszkanie:

- 2 mld osób zamieszkuje pomieszczenia bez elektryczności,

¹ Dane wg: F. Mayor: *Przyszłość świata*, Fundacja Studiów i Badań Edukacyjnych, Warszawa 2001, s. 68 i nast.

- 4,5 mld (80% globu) nie ma dostępu do usług telekomunikacyjnych.

Rodzina:

- Północ – rodzi się coraz mniej dzieci, zanika instytucja małżeństwa.
- Południe – przeludnienie, matki z dziećmi żyją w skrajnej nędzy.

Tab. 2. Niektóre wskaźniki bogactwa i biedy na świecie

Kraje	Długość życia		Analfabetyzm		Brak bieżącej wody (w % ludn.)	Brak dostępu do służby zdrowia (w % ludn.)	Brak sanitariatów
	M.	K.	M.	K.			
Kanada	76,1	81,8	99,0	99,0			
Norwegia	75,2	81,1	99,0	99,0			
USA	73,4	80,1	99,0	99,0			
Japonia	76,8	82,9	99,0	99,0			
UE „15”	73,9	79,9	99,0	99,0			
Polska	66,7	71,3	99,0	9,0			
Średnia dla krajów wysokorozwiniętych	73,7	80,2	98,6	98,1			
Węgry	73,0	75,0	99,0	99,0			
Wenezuela	66,0	68,0	92,5	91,6	21	18	42
Meksyk	69	71	92,3	87,9	15	9	28
Rosja	60,6	72,8	99,0	98,8			
Armenia	67,2	73,6	98,9	98,8			
Rumunia			91,2	89,0			
Średnia dla krajów przeciętnie rozwiniętych	64,8	68,7	83,3	67,3			
Burkina Faso	43,6	45,2	30,4	11,2	58	30	63
Sierra Leone	38,7	35,8	47,5	20,0	66	64	89
Niger	46,9	50,1	21,7	7,2	52	70	83
Etiopia	42,4	44,3	41,5	29,2	75	45	81
Malawi	38,9	39,6	72,8	43,4	53	20	97
Średnia dla krajów rozwijających się	49,7	51,5	57,2	35,8			

Źródło: Raport UNDP, ONZ 1999.

Raporty UNDP, corocznie publikowane na stronie internetowej tej organizacji, uświadamiają czytelnikom, że rozwój nie może być niekończącym się przywilejem bogatych. Pojawia się bowiem w skali globalnej zjawisko **marginalizacji**, spychania w

niebył wielu obszarów na kuli ziemskiej. Zjawisko to dotyczy obywateli tych obszarów, którzy są redukowani do roli biernych obserwatorów wielkiej gry o bogactwo, ale o wielu niewiadomych.

Zainteresowanie globalną polityką społeczną wynika z jednej strony z interesów wielkiego kapitału, a z drugiej strony z bezinteresownej troski o bieguny biedy i upodlenia człowieka. Wielki kapitał umie przewidywać zagrożenia. Monitoruje obszary kuli ziemskiej pod kątem bezpieczeństwa swoich inwestycji. Angażuje się w programy walki z biedą po to, aby nie pogarszać warunków globalnego gospodarowania. Cena, jaką kapitał płaci, nie jest wysoka, lecz skalkulowana w ramach zysków.

W skali międzynarodowej prekursorem tego typu obserwacji jest Międzynarodowa Organizacja Pracy (ILO), działająca od 1918 r. Po drugiej wojnie powstają w ramach ONZ UNESCO, FAO i WHO, które skupiają rządy bardzo wielu państw. Ponadto działają programy takie jak UNICEF, UNDP, UNHCR, WFP itp., które na bazie wolontariuszy (UNV) przychodzą z pomocą potrzebującym.

Sposobem ucieczki od nędzy jest kształcenie ustawiczne. Osoby mające dostęp do wiedzy przez całe życie uzyskują jednocześnie swoistą korzyść w postaci łatwiejszego znajdowania pracy.

Problem polskiej polityki społecznej dotyczy bezrobocia i braku priorytetu dla kształcenia ustawicznego. Są to odrębne resortowo problemy bez koniecznych styczności przy rozwiązaniach programowych. W efekcie polska polityka społeczna ma charakter ekskluzywny, marginalizujący duże grupy ludności. Natomiast europejska i globalna polityka społeczna ma wektor przeciwny – celowo włączający grupy ludzi i powiększający część społeczeństwa, które powiększa zasobność budżetu państwa, a nie tylko z niego korzysta.

Bibliografia:

1. Mayor F.: *Przyszłość świata*, Fundacja Studiów i Badań Edukacyjnych, Warszawa 2001, s. 68 i nast.
2. Raport UNDP, ONZ 1999.